

Kommunuálitið

Kommununevndin liðug

Annfinn Kallsberg, lögmaður heldur, at álitið hjá Kommununevndini verður eitt gott stöði at byggja framtíðar kommunupolitikkinn á

EIRIKUR LINDENSKOV

Tað var tann 23. apríl í 1996, at landsstýrið samtykti at seta eina nevnd við seks limum at gera uppskot um eina nýggja kommunala skipan í Føroyum.

Eitt kommissorium varð gjørt, og var tað almanna-kunngjørt og sent øllum kommunum í 1996.

Stórus spennigur hevur verið um, hvør niðurstøðan fór at vera, og ikki minst um, hvørja hugsan nevndin

fór at hava um kommunu-samanleggingar.

Í prinsippinum mælir nevndin til, at kommunur verða sjei í tali, men tó heldur nevndin, at fyrstu fyra árin eiga kommunur sjálvboðnar at sleppa at leggja saman. Men í ár 2002 eiga tær kommunur, sum ikki hava lagt saman, at verða lagdar saman við lóg.

Álitið hjá kommununevndini er rættuliga umfatandi, og verða ikki stundir í dag at fara undir stóki-

liga viðgerð. Tilsamans fevnir álitið um umleið 900 blaðsíður.

Í kommununevndini sita Hilmar Høgeni, formaður, umstingarleiðari á Heilsufrøðiliga Starvsstovuni. Jens Marius Poulsen, næstformaður, býráðsskrivari í Tórshavnar Kommununi. Dinna Jensen, býráðsskrivari í Runavíkar Kommununi. Sveiney Sverrisdóttir, skrivari í Føroya Kommunufelag. Sørin Pram Sørensen, fulltrúi á Løgmannsskriv-

stovuni og John Rajani, fulltrúi í Undirvísingar- og Mentamálastýrinum.

Løgmaður takkaði fyrri stóra arbeiðið, sum nevndin hevði gjørt, og hann ivaðist ikki í, at hetta vælaarbeiði fór at elva til nógv og drúgv kjak bæði millum politikarar og í samfelagnum annars. Annfinn Kallsberg ivaðist ikki í, at hetta arbeiði fór at verða eitt gott grundarlag at byggja framtíðar kommunupolitikkinn á.

Hilmar Høgeni hevur verið formaður í Kommununevndini

slagið í andsøgn við tað staðbundna sjálvstýrið, við tað at møguleikin kommunanna at raðfesta uppgávur minkar munandi, av tí at bæði tilfeingi og myndugleiki verða latin hesi sjálvstøðugu fyriskipan at røkja. Tilfíkt samstarv er heldur ikki í samljóð við fólkastýrið, við tað at leiðslan í felagskommunala samstarvinum verður vald óbeinleiðis av kommunustýrinum. Tessvegna fær borgarin bert óbeinleiðis ávirkan á tær avgerðir, ið tiknar verða, og samstarvsleiðslan stendur bert óbeinleiðis til svars mótvægis borgarunum. Meginreglan um, at uppgávu- og ábyrgdarbyrðan skulu fylgjast, verður eisini brotin. Uppgávan verður latin samstarvinum; men kommunurnar hava ta endaligu fíggarligu ábyrgdina.

Av hesum ávum eigur felagskommunalt samstarv bert at verða eitt ískoyti til nýggjan, kommunalan bygnað. Harafurimóti er einki til hindurs fyri felagskommunalum samstarvi uttan fyriskipanarligan bygnað. Kommunusamstarv av hesum slagi kann snúgva seg um: keyp og sölur av tænaðum, samskipan, upplýsingar- og hugskotskifti, har veruligar avtalureglur eru galdandi.

Samskipti millum land og kommunur

Felagskommunalt samstarv við fyriskipanarligan bygnað eigur bert at vera eitt ískoyti til nýggjan, kommunalan bygnað. Tó heldur Kommununevndin, at tað eigur at vera eitt kommunufelag, har allar kommunur eru limur.

Eitt tilfíkt felag fer at hava ein týðningamiklan lut í sambandi við skiftið frá verandi kommunubygnaði og til tann nýggja. Harumframt verður ein uppgáva hjá kommunufelagnum, sum frá lóður, at samráðast við landsstýrið um tann ríkna fíggarpolitikkinn og um neyðugar javningar í kommunuskipini. Eisini verður tað uppgáva felagsins at umboða kommunurnar á fjølbroyttum grundar-

lagi mótvægis øðrum myndugleikum og stovnum. Men mótvægis kommununum verður uppgávan hjá kommunufelagnum ráðgeveandi.

Eftirlit við kommununum

Í eina nýggjari, kommunalari skipan er sera umráðandi, at tærvandi orka verður tøk til tað kommunala eftirlitið. Í samanburði við verandi skipan verður uppgáva eftirlitsins í nýggju skipanini stórt sæð eitt rættargildiseftirlit, ið skal ansa eftir, at kommunurnar halda lóginar. Tað er tí sera umráðandi, at hetta eftirlitið verður eitt veruligt eftirlit, so at kommunurnar fáa ta neyðugu virðingina fyri tí og so-statt eisini fyri lóggávu.

Ábyrgdarbyðið

Tann endurgjaldsskipan, sum er galdandi, hevur fleiri vansar við sær. Hon hevur eina neyva stýring frá landinum við sær, av tí at landið má fylgja við sínum egnu útreiðslum. Hetta er ikki í samsvari við hugtakið um staðbundið sjálvstýri. Endurgjaldsskipanin veldur harumframt, at trupult er at staðfesta ábyrgdina av teimum avgerðum, ið tiknar eru. Hetta kann volda, at skeivir avgerðir fáa ongur avleiðingar. Endurgjaldsskipanin kann eisini volda, at kommunurnar kunnu ikki so væl raðfesta sínar uppgávur, av tí at stuðulin (endurgjaldingin) er markað. Hetta er heldur ikki í samljóð við tað kommunala sjálvstýri. Við slíkari endurgjaldsskipan fáa borgararnir heldur ikki greitt at fata, hvat tað kommunala virksemið í roynd og veru kostar.

Kommununevndin mælir tí til, at galdandi endurgjaldsskipan verður avtíkin. Ístaðin skal fíggarliga ábyrgdin fylgja avgerðarættinum, t.e.: at snýr tað seg um eina kommunala uppgávu, so er tað eisini kommunan, ið sjálf eigur at fígga hana.

Ímillum Danmørk og Føroyar, og eisini millum donsku stjórna og danskar kommunur, er ein blok-

skipan komin ístaðin. Men Kommununevndin mælir frá, at ein tilfíkk skipan verður framd ímillum landsstýrið og føroyskar kommunur, tí ein tilfíkk skipan er í andsøgn við meginregluna um, at borgararnir eiga at fáa greitt at vita, hvat tað kommunala virksemið í roynd og veru kostar.

Nevndin mælir heldur til, at landsstýrið velur ta skipanina, sum er átøk teirri íslendsku, so at javnað verður ávikavist í lands- og kommunuskattinum. Hetta merkir, at um so er, at ein uppgáva verður flutt frá landi til kommunurnar, so eigur kommunuskatturin at vaksa og landsskatturin at minka samsvarandi uppgávuøknaðinum. Við øðrum orðum sagt, eiga kommunurnar sjálfar at heinta skattin inn heldur enn landið, ið eftirsíðan býtir og sendir hann út aftur til kommunurnar gjøgnum eina blokkskipan.

Kommununevndin mælir til harumframt, at skattaskipanin verður broytt á tann hátt, at allar »progressivitetur« verður í landskattinum. Ein av høvuðsuppgávum landsins er býtisuppgávan, t.e.: at býta inn-tøkur landsins soleiðis, at trygd verður veitt øllum borgarum at fáa ein minsta part av samfelagsþekuni. Hetta er ein landsuppgáva, og av tí at uppgávu- og ábyrgdarbyðið skulu fylgjast, so er tað eisini landið sjálvt, ið eigur at fígga hesa uppgávu.

Nevndin mælir eisini til, at loyvt skal verða kommunum at áseta gjöld fyri tænaðum. Snýr tað seg um lógarásettar tænaðar, skal lógarheimild eisini verða ásett hesum viðvíkjandi.

Javning

Umstøðurnar hjá kommununum eru, sum vera man, ikki tær somu. Tí er neyðugt at ansa eftir, at allar kommunur eru fíggarliga førar fyri at røkja tær lógarásettu uppgávurnar. Tí ræður eisini um, at lagt verður upp fyri gjavna í fíggingarskipanini. Hesi víðurskipti benda á eina javningarskipan, so at allar kommunur

kunnu verða førar fyri at veita eitt ávíst tænaðustöði, nú tær skulu røkja sínar lógarásettu uppgávur.

Javningarskipanin er í tveimum þórtum, nevnlaga: inntøkgurundarlag kommununnar og útreiðslutørvur hennara. Javningarskipanin hevur tí til endamáls at javna bæði munin í inntøkgurundarlagnum og í útreiðslutørvum pr. íbúgva í kommununum.

Inntøkujavningin verður roknað á tann hátt, at miðalinntøkgurundarlag landsins pr. íbúgva verður drigið frá inntøkgurundarlagnum hjá kommunueindini pr. íbúgva, faldað við javningarsprosentinum og við einum felags roknaðum skattapro-senti og við íbúgvatalinum.

Tað er javningarprosent-ið, ið treytar, hvussu stórir tann parturin er, sum verður javnaður, og tað er tað felags roknaða skattapro-sentið, ið skal veita trygd fyri, at kommunueindin ikki kann ávirka javningina við at broyta stítt skattapro-senti.

Útreiðslujavningin verður roknað sum útreiðslutørvur kommununnar pr. íbúgva, minus miðal- útreiðslutørvin alra kommunu pr. íbúgva, faldað við javningarsprosentinum, faldað við íbúgvatalinum.

Tað er ikki so einfalt at javna eftir útreiðslutørv, tí ringt kann vera at finna eitt mál fyri útreiðslutørvinum hjá kommunueindini. Sjálvt um so er, so eigur hetta at verða funnið á sakligum metingarstöði, so at kommunueindin ikki kann ávirka javningina, samstundis sum tað sakliga metingarstöðið eigur at mynda tann veruliga eftirspurningartørvina á tænaðum, sum javnað verður fyri.

Kommununevndin á-sannar, at tilfíkk javning er neyðug, nú nýggjar uppgávur skulu verða latnar kommununum. Tað ræður um, at henda nýggja skipanin verður væl og virðiliga fyrireikað. Kommununevndin mælir tí til, at nevndin verður sett at kanna hesi víðurskipti gjøllari, og at hon ger uppskot um eina javningarskipan í Føroyum.

Henda skipanin eigur at verða gjørd á sakligum metingarstöði (við objektívum kriterium), og eigur hon sum minst at ávirka eggjanina hjá kommununum at skapa búskaparligan fram-burð, eins og henda skipan sum minst eigur at órógva meginregluna um, at borgarin greitt skal vita, hvat tað kommunala virksemið kostar.

Reglur

Í sambandi við fíggarstýringina verður mælt til, at kommunurnar fáa eina javngjörda (standardiseraða) kontoskipan, og at tær nýta somu bókhaldsmeginreglur. Kommunusamanleggingarnar eru eitt sera gott høvi at fáa tað gjørt. Hetta er til fyrimunar bæði fyri land og kommunur. Kommununevndin mælir til, at arbeiðsbólkur verður settur at fyrireika fíggarstýringarskipanina hjá kommununum.

Viðvíkjandi lantøku er aðalreglan tann, at kommunurnar sjálfvar skulu fígga, so at samband er millum skattin og tænaðustöðið. Tó eiga kommunurnar at fáa loyvi at fígga fløgurnar við lantøku, tí útreiðslurnar av eini fløgu eru til gagns í mong ár. Vit vita tó av royndum, at neyðugt er at avmarka lantøkuna hjá kommununum, eins og vanligt er at gera í grannalondum okkara. Nevndin mælir tí til, at nettoskuldin hjá kommununum ikki kann verða størri enn eina álfkn-ing netto við miðalskattapro-sentinum í skattabandi-num. Um lantøkan fer um hetta lánloftið, skal landsstýrið góðkenna tað.

Kommununevndin mælir tí eisini til, at omanfyri nevndi arbeiðsbólkur fær til arbeiðis at lýsa hugtakið lantøkui gjøllari.

Í sambandi við vinnulív við mælir Kommununevndin til, at kommunurnar hvørki kunnu vera beinleiðis ella óbeinleiðis partur av vinnulívnum. Orsøkin til tess er, at tað almenna eigur ikki at blanda seg upp í marknaðarkreftirnar, tí so verður javnvágin órógvað, við tað

at kommunurnar - við skattapeningi borgaranna - lættliga kunnu vinna kappingina við tað privata. Kommunur eigur heldur at gera karmarnar um vinnulív.

Kommunan eigur heldur ikki at stuðla einstøkum fyr-itøkum, av tí at slíkur stuðul avlagar kappingina. Harafurimóti kann kommunan veita almennan stuðul sum t.d. ráðgeving, sum øll virki í kommununi hava javnbjótis møguleika at gagn-nýta.

Serskipanir fyri útoyggjarnar og tøy smærru bygdasamfelögin

Alagt er Kommununevndini í arbeiðssetningi sínum at koma við tilmæli um møgulegar serskipanir fyri útoyggjarnar og tøy smærru bygdasamfelögin.

Kommununevndin er av teirri áskoðan, at støðan er so hættslig í útoyggjunum, at trupulleikar teirra kunnu ikki verða loystir við einum nýggjum kommunubygnaði. Úti ætlanin er at varðveita búsetingarmynstrið í útoyggjunum, so eru áneyð-ir at fremja landspolitisk til-tøk, kanska skattasundur-greining, broytingar í jarð-arlóggvágu og tilfíkt. Hetta eru tiltøk, sum landsstýrið má seta í verk og fremja.

Í eina nýggjari kommunuskipan er umráðandi at veita trygd fyri, at tæy staðbundnu sjónarmiðini í teimum smærru bygdasamfelögum verða hoyrd. Hetta kann t.d. verða gjørt á tann hátt, at settar verða ráðgeveandi staðbundnar við hoyringarætti; men tað eiga tó at vera kommunurnar sjálfar, ið skulu taka støðu til, um tær eru sinnarar at hava tilfíkar nevndir. Um gjørt verður av at seta staðbundna nevnd, eigur hon at verða vald, samstundis sum kommunuval er. Nevndin eigur at verða mannað við 3 staðbundnum umboðum og 2 frá kommunustýrinum, har borgarstjórin er annað umboðið.